

VAN DANKBAAR NAAR STRIJDBAAR

Van dankbaar naar strijdbaar

*Emancipatie als antwoord op
extreemrechts populisme*

Bilal Ben Abdelkarim

MAZIREL
PERS

Ontwerp omslag: Dog & Pony
Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

Mazirel Pers is een imprint van Walburg Pers.

ISBN 978 94 6456 339 9

e-ISBN 978 94 6456 340 5

NUR 320|745

© 2024 B. Ben Abdelkarim/Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.mazirelpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Emancipatie:

de emancipatie zelfst.naamw. (v.) Uitspraak: [emansi'pa(t)si]

Verbuigingen: emancipatie|s (meerv.) streven naar gelijke rechten en zelfstandigheid

'Vrijheid voor de aanhangers van de regering, slechts voor de leden van de partij, al zijn zij nog zo talrijk, is geen vrijheid. Vrijheid betekent immer vrijheid voor andersdenkenden.'

Rosa Luxemburg (1871-1919)

'Ik kan niet met een kristallen penseel schrijven. Voor mij is schrijven een protest, geen parade.'

Mohamed Choukri (1935-2003)

'Meer en meer echter groeit het verlangen dat er met één mond wordt gesproken, en scharen velen zich achter één mening, één identiteit, waardoor de menselijke pluraliteit – die zich uitsprekt in een koor van stemmen – monddood gemaakt wordt. Ziehier de paradox van de monoculturalisten: enerzijds steken zij de loftrompet op het individu, anderzijds beseften zij niet dat hun sterk uniformerende gedachtegoed (één taal, één geschiedenis, één volk, één land, één loyaliteit) de uniciteit van het individu onbarmhartig de nek omdraait. Jawel, men is voor vrijheid van meningsuiting, maar niet voor iemand die er anders over denkt. De niet aflatende verkettering van de mondige moslimdemocraat Dyab Abou Jahjah en zijn AEL is hiervan een uitstekend voorbeeld.'

Mohammed Benzakour, uit het essay

'Het monoculturele drama' (2003)

'Ik herinner me die eerste oprichtingsvergadering van de AEL nog goed.... Ik herinner me het speciale grapje dat Khalid altijd maakte. "Eens zullen ze een boek over ons schrijven," zei hij en we lachten, zoals de mensen altijd lachten als we hun vertelden wat we van plan waren.

Verandering is mogelijk, alles is mogelijk. Dat is het AEL-ding.'

Dyab Abou Jahjah, uit zijn autobiografie *Tussen twee werelden: De roots van een vrijheidsstrijd* (2003)

Inhoudsopgave

Woord vooraf 9

Deel 1 De stam

1 Op zoek naar geluk 19

2 Nestgeuren 27

3 Een generatie slaat terug 43

Deel 2 De natie

4 Het ontstaan van de AEL 67

5 Visie en filosofie 91

6 De doelstellingen voor de Arabische natie 123

7 Dyabolisering 137

Deel 3 De wereldgemeenschap

8 De opkomst van extreemrechts in tijden van
globalisering 149

9 Verwarrende tijden 165

10 Emancipatie als antwoord op extreemrechts populisme 177

Dankwoord 191

Noten 193

Woord vooraf

'The times they are a-changin'

Bob Dylan (1941)

De jaren negentig waren net voorbij. Los van de vrees dat de wereld zou ophouden te bestaan op oudjaarsnacht, keek de wereld vooral met optimisme naar het nieuwe millennium. De toekomst was begonnen, het kon alleen maar beter gaan. Deze staat van 'geluk' zou al snel omslaan in een staat van angst, paranoia en vreemdelingenhaat. Op 11 september 2001 vielen terroristen de WTC-torens en het Pentagon aan. Ruim drieduizend doden vielen er alleen al op die dag, nog veel meer zouden er vallen als gevolg van deze zwarte dag in de geschiedenis. Desastreuze oorlogen in Afghanistan en Irak volgden. Wereldwijd stak woede en zelfs haat jegens alles wat met islam te maken had de kop op.

9/11 vond plaats toen ik zeventien was. Ik studeerde Marketing & Communicatie op het mbo en had nog geen kaas gegeten van politiek. Als moslim geloofde ik in Allah en Zijn profeet. Bidden deed ik toentertijd nog niet. De Koran las ik weleens tijdens de ramadan. Verder was het iets wat tot het domein van mijn familie behoorde, het speelde zich vooral thuis af. Zoals alle zeventienjarigen in de wereld was ik nog op zoek naar mijn identiteit. Het is een fase waarin je te volwassen bent om jezelf nog als tiener te zien, maar tegelijkertijd ben je nog te veel tiener om je plek in de wereld gevonden te hebben en je af te vragen hoe jij je tot die wereld verhoudt. Opeens werd mij en ontelbaar veel anderen zoals ik gevraagd naar wat wij nou eigenlijk vinden van terreur, wat wij als moslims daar nou van vinden. Ik weet nog dat ik me er bewust van werd dat ik niet meer alleen als student, voetballer of gewoon Bilal werd gezien. Ik was vooral moslim, de rest boeide opeens niet meer zoveel. Alsof dit niet heftig genoeg was voor een zeventienjarige jongen werd niet veel later Pim Fortuyn vermoord. Alhoewel hij niet door een moslim vermoord was, werden de anti-islamsentimenten hierdoor weer

een stukje heftiger, met het verschil dat het zich nu dichterbij huis afspeelde. Fortuyn raakte met zijn onorthodoxe stijl van politiek bedrijven bij velen een gevoelige snaar. Zijn ideeën vonden veel weerklank. Dan heb ik het over ideeën als het afschaffen van het grondwetsartikel dat discrimineren verbiedt, of dat de islam een achterlijke cultuur is. Ook vond hij dat we 'godverdomme gewoon een vijfde colonne hier hebben van mensen die het land naar de verdommenis willen brengen', doelend op moslims. Deze 'vijf-voor-twaalf-monoloog' vond in de avond van 9 februari 2002 plaats tijdens een vergadering van Leefbaar Nederland. Hier werd besproken of Fortuyn wel aan moest blijven als leider van de partij. Die ochtend werd het land namelijk opgeschrikt door andere pittige uitspraken van Fortuyn in een interview met *de Volkskrant*.

Het waren heftige tijden voor moslims van mijn generatie. Naast het bezig zijn met wat je wilt studeren, wat muziek en kunst voor je betekent, hoe je je ouders trots kunt maken, hoe je indruk kunt maken op het meisje dat je leuk vindt, hoe je komend weekend de discotheek binnenkomt en nog meer zaken waar de meeste jongens van mijn leeftijd zich mee bezighielden, moest ik overal waar ik kwam ook antwoorden weten te vinden op alle vragen die op mij afgevuurd werden. Ik moest het feit dat ik moslim was verdedigen en uitleggen dat we geen monsters zijn, dat we vrede ook belangrijk en prettig vinden. Ik wist nog niets van de historische en geopolitieke structuren, economische toestanden en nog meer van zulke belangrijke zaken. Toch waren er volwassenen, docenten zelfs, die mij ingewikkelde vragen stelden en het niet op prijs stelden als ik probeerde een genuanceerd antwoord te formuleren. Ik voelde tot in mijn botten dat het niet zo zwart-wit lag als zij deden voorkomen maar ik had simpelweg niet de juiste woorden.

In deze context zag ik een jongeman op tv met een Arabische en islamitische achtergrond. Daar kon ik me wel in herkennen. Ook op hem werd de ene na de andere suggestieve vraag afgevuurd. Het verschil was dat hij op kalme wijze inhoudelijk de vloer aanveegde met de vragenstellers, die trouwens geen

koekenbakers waren. Van bekende journalisten tot politici, niemand maakte indruk op hem, zo leek het in ieder geval. Hij debatteerde op intellectuele wijze. Het is triest te moeten concluderen dat ik daarvoor nooit iemand die op mij leek had gezien die dit op deze voortreffelijke wijze deed. Het waren mensen die communicatief niet sterk waren, of ze waren te agressief of juist het tegenovergestelde. Een 'dankjewelmigrant' met de mentaliteit van een dankbare gast, tegen het nederige aan. Mohammed Rabbae was voor mij de enige bekende figuur die altijd voor migrantenrechten heeft gestreden, maar hij is veelal actief geweest toen ik nog veel te jong was om er bewust van te zijn. Dyab Abou Jahjah was de eerste die mij met zijn stijl kon bekoren. Dit was iemand die zich bewust was van het feit dat hij als burger zijn rechten moest opeisen waar deze in de praktijk niet toegekend werden. Het was uit zijn mond dat ik voor het eerst hoorde van burgerschap, actief burgerschap om precies te zijn. Tegenwoordig ben ik docent burgerschap op het mbo. Ik zou niet zijn wie ik nu ben als ik op die cruciale leeftijd, waarin ik van jongen tot man transformeerde, niet in personen als Dyab Abou Jahjah een rolmodel had gevonden, althans, niet helemaal. Mijn passie voor burgerrechten en -plichten, democratie, politiek en debatteren – ik weet niet of ik het in dezelfde mate zou 'voelen' als hij en zijn beweging de Arabisch-Europese Liga (AEL) dit stukje van mijn identiteit niet hadden 'geactiveerd'. En zoals ik waren er veel meer. Twintig jaar geleden werden deze man en zijn AEL gedemoniseerd en gecriminaliseerd. Dit terwijl het voor de integratie het beste was wat er kon gebeuren – de politieke en sociaal-maatschappelijke emancipatie van migranten vanuit henzelf, gebaseerd op democratische principes.

In het jaar 2022 stond Nederland stil bij het feit dat Pim Fortuyn twintig jaar eerder vermoord werd. Door middel van vele podcasts, gesprekken aan tafel bij vele talkshows en zelfs een tv-serie werd hierbij stilgestaan. Telkens komt weer terug hoe hij de eerste zou zijn geweest die kritisch durfde te zijn op de multiculturele samenleving en dat hij 'het volk' bevrijdde van een politiek correcte censuur. Los van het feit dat hij niet

de eerste was die een kritisch geluid liet horen aangaande de multiculturele samenleving – denk aan Frits Bolkestein of Hans Janmaat – is het ook niet eerlijk om alleen maar stil te staan bij de mensen voor wie Fortuyn een soort verlosser is geweest. Ik wil stilstaan bij de mensen op wie Fortuyn zijn pijlen had gericht. Hoe was het voor die mensen, en in het bijzonder de jongeren van Marokkaans-islamitische komaf, om ongewild de hoofdrol te spelen in grote politieke verschuivingen in Nederland? Het betrof een groep die grotendeels ver verwijderd stond van de politiek.

Ik poog de tijdgeest van die eerste turbulente jaren van de 21e eeuw terug te halen door middel van beschrijvingen van die tijd, het politieke klimaat, gesprekken met betrokkenen en mijn persoonlijke ontwikkeling hierin. Omdat voor mij persoonlijk de Arabisch-Europese Liga de reden was voor mijn politisering zal de beweging als rode draad fungeren. De AEL staat voor mij symbool voor de assertiviteit en betrokkenheid die jonge Marokkaanse Nederlanders in die tijd lieten zien. De AEL als metafoor voor de behoefte aan emancipatie, identiteit en een nieuw gevonden trots van een generatie. Ook zijn er vele lessen te leren uit het ten onder gaan van de AEL vanwege een agressieve demonisering en interne uitdagingen. Met een samenleving waarin extreemrechts nog meer invloed heeft dan toen is een AEL-mentaliteit hard nodig – een mentaliteit die geen slachtofferrol oarmde maar erboven uitsteeg, een gevoel van trots en mogelijkheden die een politiek bewustzijn activeerde, ook wel het AEL-ding genoemd. De emancipatie van Marokkaanse Nederlanders en de AEL zijn voor mij dan ook geen los van elkaar staande fenomenen. Terugkijkend kunnen we concluderen dat het eerder elkaar aanvullende fenomenen zijn geweest. Veel Marokkaanse Nederlanders en Vlamingen herkenden zich niet meer in de bestaande politieke partijen, terwijl ze wel mee wilden denken over de richting die de samenleving op moest. De AEL bood deze veelal jonge mensen de gelegenheid om zich te organiseren en te mobiliseren en hun ideeën een ideologische richting te geven. De aspiraties van deze groep zouden vroeg of laat een politieke vorm aannemen.

Natuurlijk speelden er naast de AEL meerdere organisaties en personen een rol in die eerste jaren van de huidige eeuw. De tijdgeest was ernaar om je te verenigen, een stem te vormen en je te verzetten, met als gevolg dat men emancipeerde. Dit boek is dan ook niet vanuit een slachtoffergevoel geschreven, integendeel. Ik heb mij in die jaren nooit slachtoffer gevoeld. Wel had ik oog voor onrecht en ik laat me dan ook vandaag de dag niet in een slachtofferrol drukken door mensen die een slachtoffer menen te herkennen in iemand die voor zijn rechten opkomt. Ik beschrijf een periode aan het begin van deze eeuw waarin jongeren van mijn generatie met een migratieachtergrond leerden hoe we moesten reageren, hoe we onszelf zagen in het grotere geheel en hoe we ons moesten verhouden ten opzichte van dat geheel. Ik kijk terug op een periode van emancipatie, het tegenovergestelde van een slachtoffermentaliteit. Het was eerder een periode waarin we leerden boven alle narigheid uit te stijgen, waarin we sterker werden. Het is een verhaal van een generatie 'allochtonen' die niet meer met zich zou laten sullen.

Van onze ouders, die hier 'te gast' waren, kregen we altijd te horen dat we niet moesten opvallen. Politiek was iets waar we ons niet mee moesten bemoeien. Zodoende werd er vaak over ons gesproken, maar we deden zelden mee aan het gesprek. Het besef dat er een groot verschil tussen ons en onze ouders was, namelijk het feit dat wij geen gasten zijn en dat het er ook niet naar uitzag dat onze toekomst in Marokko lag, maakte dat wij onze meningen juist wél wilden uiten. We hadden wél iets te zeggen over de politiek en onze positie in de samenleving. We werden ons bewust van het feit dat we geen gasten zijn maar burgers. Het was tijd om als actieve burgers ons burgerschap op te eisen. Er hing iets bijzonders in de lucht. Ondanks de repressie en verdachtmakingen van moslims kwam er onder islamitische jongeren een energie vrij. Een reactie op onrecht, een assertiviteit die zich van ons meester maakte. We moesten alleen zoeken naar een juist vocabulaire, naar de juiste middelen. Onbewust had de emancipatiedrang ons in haar bezit genomen. En men zou het weten ook.

Anno 2024 is de PVV van Geert Wilders de grootste partij van Nederland. Op 22 november 2023 wist de partij 37 zetels te veroveren. De PVV heeft nooit een geheim gemaakt van haar kijk op de islam en moslims. Deze tijden brengen mij helaas terug naar de periode na 11 september 2001. Ook nu zal er een assertieve en geëmancipeerde houding nodig zijn om Nederland het land van en voor iedereen te laten zijn: het nieuwe Nederland.

Het Nieuwe Nederland begon met de migratie van mensen die een beter leven zochten, ambitieuze avonturiers die de gok van hun leven waagden. Voor mij begon het feitelijk op mijn geboortedag. Maar eigenlijk moet ik zeggen dat het voor mij begon toen mijn ouders besloten om van Marokko naar Europa te emigreren. Aan de hand van mijn persoonlijke verhaal neem ik je mee terug naar de jaren waarin mijn ouders nog in Marokko leefden. Via hun migratie komen we bij mijn jaren als jongvolwassene. De jaren waarin de wereld veranderde door geopolitieke conflicten en waarin de islam de nieuwe vijand van het Westen werd. Het was de tijd waarin jongeren met een migratieachtergrond – de welbekende allochtonen – en dan met name jongeren van Marokkaanse afkomst, op allerlei manieren lieten weten wat zij ervan vonden. De een greep naar de microfoon om te rijmen op een beat, de ander pakte een pen en schreef columns of maakte tv; er werd geen mogelijkheid ongemoeid gelaten om het ‘verzet’ op gang te brengen. Het is mijn doel om de verscheidenheid aan protest die dit proces van mondigheid teweegbracht helder te krijgen. Natuurlijk leidde dit proces uiteindelijk ook tot een politieke beweging, de allereerste politieke beweging onder migrantenkinderen van Arabische komaf in Europa.

De Arabisch-Europese Liga was zeer actief in deze periode. Ik probeer de organisatie zo goed mogelijk te beschrijven en haar visie en filosofie te verhelderen; hoe ging het haar in de praktijk af, hoe werd er op haar gereageerd en wat heeft ze voor mij betekend. Ik belicht deze aspecten op een manier waarin het persoonlijke het algemene ontmoet; ik wil in geen geval dat dit boek overkomt als een Wikipedia-artikel of een partijprogramma. Door de persoonlijke aanpak hoop ik de invloed van de AEL voelbaar te

maken. Tegelijkertijd symboliseert dit boek de beleving van vele mensen van mijn generatie tijdens een belangrijk stukje Europese geschiedenis. Uiteindelijk kijk ik naar de legacy van de AEL. Is er überhaupt een nalatenschap en zo ja, waar bestaat die dan uit? Zoals je misschien al gemerkt hebt, gebruik ik regelmatig de afkorting AEL als ik het over de Arabisch-Europese Liga heb. Dit is een benaming die toentertijd veelal gebruikt werd om de beweging te duiden, ook door de leden zelf.